

Doktor.

På mitt sted. I min tid.

Olav Rutles minneforelesning 2004

AV ELISABETH SWENSEN, FLATDAL

Det kom brev om at jeg var utvalgt til å holde Olav Rutles minneforelesning 2004 under Primærmedisinsk Uke. Med brevet fulgte en kort begrunnelse for valget av foreleser («Elisabeth Swensen har klart å kombinere virke i en utkantkommune gjennom mange år med en rekke andre faglige og fagpolitiske aktiviteter...»), diktet «Den draumen» av Olav H Hauge (se ramme) samt utdrag av statuttene for forelesningen: «Olav Rutles minneforelesning ble opprettet for å holde levende de verdier og idéer som Olav Rutle sto for».

Hvordan løser man et slikt oppdrag? Den draumen? Min draum? Hvilke verdier og idéer er det som skal holdes levende?

Olav Rutle, ein danna mann frå Fjærland

Olav Rutle (1945–1996) var allmennlege på Jessheim og førsteamanuensis ved Institutt for allmennmedisin ved Universitetet i Oslo. Han var født i Fjærland i Sogn. Far var snekker, mor hjemmearbeidende. Olav lånte penger av en onkel for å gå framhaldsskolen, før det bar til Voss på lands-gymnas. Han var stolt av bakgrunnen sin. (Da han giftet seg, inviterte han sin urbane elskede med på bryllupsreise – hjem til Fjærland for å hjelpe til i slåttene!) Det er ikke tilfeldig at nettopp Olav Rutle var den som tok mål av seg til å kartlegge det allmennmedisinske terrenget ut fra data innsamlet i

og for praksis. Han ba om hjelp fra 400 kolleger som registrerte til sammen mer enn 45 000 lege/pasientkontakter. Olav Rutles doktorarbeide er fortsatt standard referanseverk for den observerte sykkeligheten i norsk allmennpraksis. Olav Rutle var radikal og lojal, engasjert og generøs, tydelig og lavmælt. Med sin folkelige dannelse beriket og utfordret han akademiet. I en forfengelig verden der alt for mye energi går med til få navnet sitt på trykk (og helst øverst), tok Olav Rutle på seg verv og oppgaver som ikke nødvendigvis ga meritt eller berømmelse. Mange kolleger, kanskje særlig de yngre, vil først og fremst huske Olav for hans vilje til å dele det ingen til da hadde snakket høyt om i faget: angsten for å gjøre feil, nødvendigheten av å tvile, de personlige kostnadene i dette yrket som til syvende og sist handler om liv og død.

Drømmen om å forandre verden

Jeg ville vise tilhørerne – og nå Utpostens lesere – hva det innebærer for meg å være doktor i Olav Rutles ånd i 2004. Sentralt står *stedets betydning*, «å kjenne så det fer i ein kva det er å vere der ein høyrer til» som Tarjei Vesaas uttrykker det. Mitt fag utspiller seg i hjembygda Flatdal i Seljord kommune, og i verden. Fellesnevneren heter noe sånt som «ansvar for fellesskapet», en klar politisk dimensjon. I det ligger også ansvaret for den enkelte, men den enkelte kan verken forstås eller hjelpes uten referanse til og omsorg for fellesskapet. Gjennom WONCA (den faglige verdensorganisasjonen for allmennleger) har jeg fått se på nært hold hva kolleger på bygdene rundt om i verden strever med og får til. Pravara Institute i India (se bilde) er en historie om å ta det politiske imperativet i medisinen – «gi mest til dem med størst behov» – på alvor. Det tvinger oss også til å se med skjerpet blikk på egne prioriteringer og det formatet vi, allmennleger i Norge, har valgt oss arbeider i. Da jeg valgte allmennmedisin den gangen på 70-tallet, var det ut fra en radikal grunnholdning om å forandre verden, gjøre den bedre. Jeg oppfattet allmennmedisin som «den virkelige medisinen», det muliges arena. Arbeidet med Olav Rutles minneforelesning har styrket og revitalisert den erkjennelsen.

Takk til Olav Rutle, takk til Tove (som var gift med Olav og som har delt rundhåndet med meg i forbindelse med dette arbeidet), takk til de som ga meg oppdraget og til Utposten som har presset meg til å forsøke å skriftliggjøre det.

Det er den draumen

Olav H. Hauge

Det er den draumen me ber på
at noko vedunderleg skal skje,
at det må skje -
at tidi skal opna seg,
at hjarta skal opna seg,
at dører skal opna seg,
at berget skal opna seg,
at kjeldor skal springa -
at draumen skal opna seg,
at me ein morgonstund skal glida inn
på ein våg me ikkje har visst um.

(fra Dropar i austavind 1966)

«Syn oss åkeren din»

Utposten har bedt meg omarbeide minneforelesningen til artikkel. Det går ikke. Forelesningen var et forsøk på å formidle noe om mitt legeliv, mine vegvalg og mine forbindelseslinjer til Olav Rutle. Olav skravlet ikke i utide, og det ble nødvendig å rasjonere også på mine egne ord for å synlig

gjøre det jeg ville. Jeg har valgt ut noen bilder fra mitt liv som doktor – i Seljord og i verden – supplert med egne stikkord og brokker av lånt visdom. Presentasjonen i Utposten er en slags «digest version» av forelesningen. Jeg kan bare håpe at den – selv i dette formatet – gir assosiasjoner som klinger sammen til en allmennmedisinsk folkemelodi anno 2004.

Olav Rutle,
f. i Fjærland 1. mai 1945

1

Eit sentralt omgrep er «folke-
danning», den demokratisk-
folkelege tradisjonen, vår norske
gåve til den moderne verda.
Omgrepet bryt ned førestellinga
om eit danna sentrum og ein
udanna periferi.

Jostein Nerbøvik

2

**Å leve
sin kunst**

Draumen:
Å skape en
praksis som
tilsvarer
våre faglige
ambisjoner

Kunstneren
Kjartan Slettemark
fra Naustdal

3

Same same but different

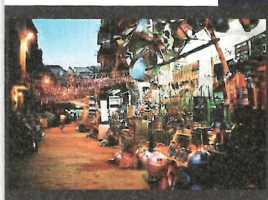
- Infrastrukturen
- Vennene
- Forbruk
- Dokumenter
- Presentasjon
- Individet

- Været
- Slekt
- Eiendom
- Fortellinger
- Produksjon
- Fellesskapet

4

Genius loci
(Stedets ånd)

Alexandria

Losna

Stedskunst forutsetter kunnskap om stedets egenart:
«Det som er intetsted, finnes ikke.»

Christian Norberg-Schulz

5

Mitt sted I: Flatdal i Telemark

«Doktoren leverer tryggleik der folk er.»

6

Stedskunst 1:

«Eg elsker å ta ting på sparket!»

Geir Venaas, ambulansejåfør Seljord

Stedskunst 2:

Eg er oppteken av at folk skal leve godt her og kjenne seg trygge, til dømes ved at dei har ei velfungerande helseteneste. Lokalkunnskap er ein viktig del av det faglege beslutningsgrunnlaget mitt. Det at eg oftast kjenner miljøet rundt pasienten, i mange høve kjenner slektshistoria og hendingar av betydning for familien gjer at eg blir sikrere på kva eg har med å gjere når eg skal tolke eit symptom. Iblant skulle eg ynskje at eg ikkje visste det eg veit...

Tor Reiten.
lege Seljord

Mitt sted II: Verden

Abra fra Zimbabwe, Ashok fra India, Derek fra Vanuatu, Margareth fra New Zealand. Elisabeth fra Flatdal og Christian fra Bornholm. Fellesnevner: «Utkantleger».

WONCA Rural

There is an urgent need to implement strategies to educate, recruit and support a sufficient number of skilled rural family doctors.

Et indisk eventyr: Her får fattige barn fra området gratis utdanning til leger og annet helsepersonell. Ideologien er problembasert løsning integrert i det samfunnet de skal tjene. Grunnlegger er Ashoks bestefar.

Pravara Rural Institute of Medical Sciences

- need based
- high quality
- integrated

Dr. Ashok Patil

«Å skape en praksis som tilsvaret våre faglige ambisjoner...»

Den som har dårlig tid kan ikke være sivilisert.

Kon Fu Tse

Robert E. Lane

«Når folk av samme profesjon kommer sammen, ender det gjerne med en sammensvergelse mot almuene og et vedtak om å heve prisene.» Adam Smith

13

LEGER MOT ØKT KOMMERIALISERING OG KORUPSJON

Leger forsøker store helsekjæpesaker. Medisinske virksomheter må allene med offentlig politikk – å bruke for pasienter og samfunn.

Vårt råd til politiske beslutningstakere: Helsemyndighetene og Den norske Lægeforening

Legeyrkets legitimitet avhenger av at legene tar helse i forsvar, også når det kalles politikk

14

Farvel solidaritet?

«Legen har i utgangspunktet ein oppdragsgivar: den enkelte pasient, ikkje fellesskapet.»

John Nessa
Tidsskrift for Den norske Lægeforening 1995

15

Noen meiner at den praktiserande medisinen er ein utdøyande rase. For min del synest eg å sjå konturane av ei ny stamme: Frå byggedoktoren som er nær folk i kvar-dagen til den kritiske og engasjerte samfunnsmedisinske debattanten som aldri lar ålmenta kvile. Måtte dei få leva lenge i landet!

Professor
Reidar Almås
NTNU

16

Tord
(11) øver
på trekk-
spillet.
Lett er
det ikke.

Å spela i tradisjonen etter...

17

Same same but different

Per Sivle

elvis og sivle
har det til felles
at snur me namna deira
bak fram
og
berre ein hund
naturlegvis
eller
nothin but a hound dog

Ingvar Nistad

18

Har du kommentarer, reaksjoner eller spørsmål om artikkelen? Inspirerer den deg til å skrive noe selv? Ansvarlig redaktør for denne artikkelen har vært Ivar Skeie. Kontakt ham på ivskeie@online.no